

Στρατηγικές Συνεργατικής Μάθησης: Ένα εργαλείο που επωφελείται της διαφορετικότητας

MARIA ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Καθηγήτρια Π.Τ.Ν.

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

marisak@uoi.gr

<http://earlychildhoodpedagogy.gr>

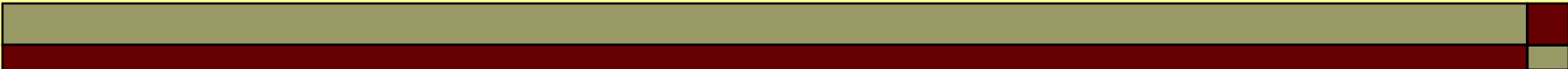
<http://earlychildhoodpedagogy.gr/symposia>

Εισαγωγικά Σχόλια...

Οι σύγχρονες προκλήσεις, όπως διαμορφώνονται στην εποχή της μετανεωτερικότητας, επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η μετανεωτερική Παιδαγωγική θεωρείται μία διαδικασία ενδυνάμωσης της ιδιαιτερότητας και της προσωπικότητας του καθενός, μέσα από μια διδακτική πράξη ευέλικτη και εμπλουτισμένη, μέσα από ένα ευρύ φάσμα σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων.

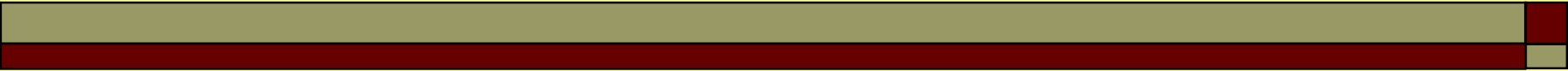

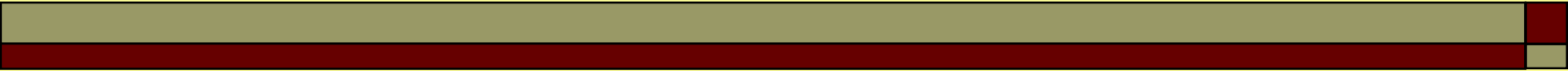
Τα παραπάνω απαιτούν την αποδόμηση των παραδοσιακών μηχανισμών επιλογής, ιεράρχησης, μετάδοσης, διάχυσης της γνώσης, όσο και της μάθησης.

Η Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα, η Εκπαίδευση του μέλλοντός μας ... οφείλει να χαρακτηρίζεται από το πώς να συμβιώνουμε με τους άλλους, να μαθαίνουμε πώς να μαθαίνουμε, να μαθαίνουμε πώς να ενεργούμε, να μάθουμε πώς να υπάρχουμε! (Unesco, 1999).

- Όλα τα παραπάνω ίσως κάποιοι τα θεωρούν ουτοπία. Ωστόσο είναι μια αναγκαία ουτοπία, μια ζωτική ουτοπία που προϋποθέτει υψηλής ποιότητας εκπαίδευση και ίσες ευκαιρίες μάθησης, αφού οι εκπαιδευτικοί, είναι εν δυνάμει, το μόνο και το πλέον σημαντικό κεφάλαιο για την επίτευξη του οράματος όλων των παραπάνω θέσεων.

-
-
- Προς την κατεύθυνση αυτή και προκειμένου να υποστηρίξουμε την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών του 21ου αιώνα, προτείνουμε ένα πλαίσιο αρχών και κριτηρίων όπως τα προσδιόρισε το Εθνικό Συμβούλιο για την Πιστοποίηση της Εκπαίδευσης των Εκπαιδευτικών (NCATE, 2000) σε πρακτικό επίπεδο, όπως:

-
- Πεποίθηση ότι όλα τα παιδιά μπορούν να μάθουν
  - Όραμα υψηλών γεμάτων προκλήσεων στόχων
  - Δέσμευση για προσωπική, επαγγελματική ανάπτυξη σε ένα υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον
  - Ικανότητα αποδοχής ευθυνών
  - Κατανόηση των λειτουργιών του σχολείου, ως αναπόσπαστου τμήματος της ευρύτερης κοινότητας
  - Αποδοχή των οικογενειών ως εταίρων στην εκπαίδευση των παιδιών τους
  - Αφοσίωση στη συμμετοχή ηθικών αρχών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων

Όλα τα παραπάνω... δεν είναι παρά ένα πρώτο βήμα, στη διαδικασία να βοηθήσουμε τους εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν, ότι όντως έχουν να παίξουν έναν κρίσιμο ρόλο στο να υλοποιήσουν τη διαφορά στη ζωή των παιδιών της τάξης τους...

□ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

- Η συνεργατική μάθηση είναι ένας γενικός όρος στρατηγικής διδασκαλίας που σχεδιάστηκε για να ενθαρρύνει τη συνεργασία σε ομάδες και την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών.
- Το κοινό όλων αυτών των στρατηγικών είναι οι μαθητές να δουλεύουν μαζί, σε μικρές ομάδες, έχοντας κοινούς σκοπούς. Αυτές οι στρατηγικές σχεδιάστηκαν για να αποβάλλουν τον ανταγωνισμό που υπάρχει στις περισσότερες τάξεις, και ο οποίος έχει την τάση να κατασκευάζει «νικητές και νικημένους».
- Οι στρατηγικές συνεργατικής μάθησης είναι ειδικά σχεδιασμένες να παροτρύνουν τους μαθητές να εργάζονται μαζί και να βοηθούν ο ένας τον άλλον προς έναν κοινό σκοπό.
- Εξαιτίας αυτού, είναι επιτυχείς στην ενθάρρυνση θετικών ομαδικών συμπεριφορών μέσα σε πολυπολιτισμικές τάξεις.

- Η συνεργατική μάθηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να πραγματοποιηθούν πολλοί διαφορετικοί, αλλά συμβατοί σκοποί. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την διδασκαλία παραδοσιακών ακαδημαϊκών σκοπών, βασικών δεξιοτήτων, αλλά και ανώτερων δεξιοτήτων σκέψης.
- Μπορεί επίσης να αποτελέσει αποτελεσματική στρατηγική για τη διδασκαλία διαπροσωπικών δεξιοτήτων και να βοηθήσει διαφορετικές φυλετικές και εθνικές ομάδες να μάθουν μαζί.
- Η συνεργατική μάθηση χρησιμοποιείται για να ενθαρρυνθεί η αποδοχή μαθητών ειδικής αγωγής που βρίσκονται σε μια κανονική τάξη (Slavin, 1995).

- Όποιος και να είναι ο σκοπός, πέντε είναι τα βασικά σημεία που διέπουν κάθε αποτελεσματική στρατηγική συνεργατικής μάθησης (Johnson & Johnson).

- Αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο
- Ομαδικοί σκοποί
- Ατομική ευθύνη
- Δεξιότητες συνεργασίας
- Επεξεργασία από την ομάδα

- Η πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδραση έχει αρκετά οφέλη. Ενθαρρύνει τους μαθητές να επεξεργαστούν κάποιες συγκεκριμένες σκέψεις.

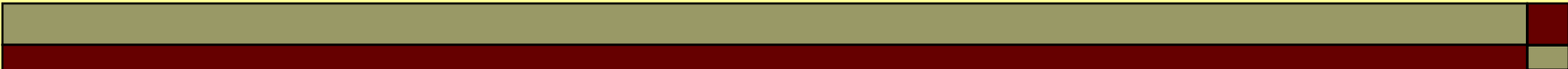

Αυτό είναι μια διανοητικά απαιτητική δοκιμασία (όπως μπορεί να το αποδείξει όποιος έχει προσπαθήσει να γράψει κάτι) που προωθεί την καθαρή σκέψη και μάθηση.

- Η κοινωνική αλληλεπίδραση επιτρέπει επίσης στους μαθητές την ανταλλαγή εναλλακτικών οπτικών, βοηθώντας έτσι τους μαθητές να δούνε ιδέες με άλλον τρόπο. Η πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδραση επιτρέπει επίσης στους μαθητές να οικοδομήσουν μαζί την γνώση, χτίζοντας πάνω σε ιδέες άλλων

- Οι ομαδικοί σκοποί επικεντρώνουν την ενέργεια των μαθητών πάνω με μια συμφωνημένη και κοινή μαθησιακή δραστηριότητα. Οι ομαδικοί σκοποί παροτρύνουν τους μαθητές να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον, και έτσι όλοι έχουν μερίδιο στην επιτυχία του άλλου.
- Οι ομαδικοί σκοποί ενθαρρύνουν τους μαθητές να ζητήσουν, αλλά και να δώσουν βοήθεια.

□ Η ατομική ευθύνη σημαίνει ότι κάθε μέλος της ομάδας θεωρείται υπεύθυνο να μάθει βασικές γνώσεις μέσω διαγωνισμάτων, ή ατομικών εργασιών. Η ατομική ευθύνη μπορεί επίσης να συνδυαστεί με ομαδικούς σκοπούς.

□ Η απουσία ατομικής ευθύνης οδηγεί στο να γίνεται όλη η δουλειά από τους πιο ικανούς μαθητές και άλλοι συνεργάτες να αγνοούνται ή να μην δουλεύουν καθόλου.

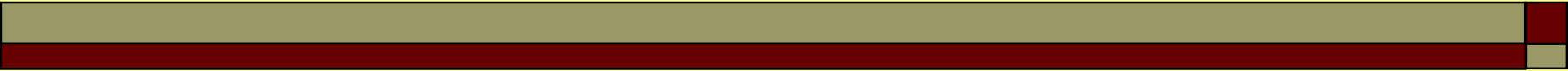

- Οι δεξιότητες συνεργασίας είναι σχέσεις αλληλεπίδρασης που οι μαθητές μπορούν να μάθουν και να χρησιμοποιήσουν σε αποτελεσματικές μαθησιακές ομάδες συνεργασίας.
- Αυτές είναι: συμμετοχή όλων με την σειρά, ακρόαση, επικοδομητική διαφωνία, παροχή ανατροφοδότησης, κατάληξη σε συμφωνία, και συμμετοχή όλων των μελών στην ομάδα.
- Οι δεξιότητες αυτές είναι ορισμένες από τις πιο σημαντικές δεξιότητες που μαθαίνονται στις συνεργατικές μαθησιακές δραστηριότητες και συχνά πρέπει να διδαχθούν και να αναπτυχθούν (McDevitt & Ormrod, 2009).

- Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις παρακάτω ασκήσεις για την οικοδόμηση της ομάδας, προκειμένου να αναπτυχθούν οι δεξιότητες αλληλεπίδρασης των μαθητών (Slavin, 1995).

1. *Να μάθουν τα ονόματά τους.* Δώστε κάποιο χρόνο στους μαθητές, μόλις φτιάξετε τις ομάδες, για να μάθουν τα ονόματα τους. Κάντε το παιχνίδι και δώστε τους ένα προφορικό διαγώνισμα... όπου όλα τα μέλη της ομάδας πρέπει να πουν τα ονόματα των συνεργατών τους.
2. *Συνέντευξη.* Επεκτείνετε την παραπάνω άσκηση και ζητήστε από τους μαθητές να πάρουν συνεντεύξεις μεταξύ τους σχετικά με τα ενδιαφέροντα τους, τα χόμπι τους, το αγαπημένο τους φαγητό, ή κάτι που δεν ξέρει κανείς γι' αυτούς. Βάλτε τους μαθητές να το παρουσιάσουν στην τάξη σαν μια μικρή εισαγωγή .
3. *Όνομα ομάδας ή λογότυπο.* Ενθαρρύνετε τους μαθητές να βρουν ένα όνομα για την ομάδα τους. Όταν κάνουν της επιλογή τους, τονίστε την ευρεία συμμετοχή, την οικοδόμηση της συναίνεσης, και τον σεβασμό για τα ατομικά δικαιώματα.

□ Ένας σημαντικός σκοπός για την συνεργατική μάθηση ειδικά, αλλά και για το σχολείο γενικότερα, είναι οι μαθητές να μάθουν να συμπεριφέρονται ο ένας στον άλλο με ευγένεια και σεβασμό.

□ Η παράβαση αυτού του κανόνα θα πρέπει να είναι και το μεγαλύτερο παράπτωμα μέσα στην τάξη σας. Με προσπάθεια και επιμονή μπορείτε να ενισχύσετε αυτόν τον κανόνα, και πολλά από τα προβλήματα που σχετίζονται με το γεγονός ότι οι μαθητές θέλουν να δουλέψουν μόνο με τους φίλους τους θα εξαφανιστούν.

- *Αναποτελεσματική χρήση του ομαδικού χρόνου.* Όταν τα παιδιά έχουν σχηματίσει ομάδες, παρακολουθήστε τις τριγυρίζοντας μέσα στην τάξη και βοηθώντας ξεχωριστά.
~~Ο δημόσιος έπαινος είναι ένα ισχυρό εργαλείο για να βοηθήσει τους άλλους μαθητές να κατανοήσουν τις αποτελεσματικές και κατάλληλες συμπεριφορές μέσα στην ομάδα (π.χ. «Παιδιά, η ομάδα των Αητών εδώ έπεσε με τα μούτρα στην δουλειά. Έχουν σχεδόν τελειώσει το πρώτο μέρος.»)~~
- Σταθείτε λίγο πίσω κατά διαστήματα και παρατηρείστε ολόκληρη την τάξη. Ποιες ομάδες δουλεύουν καλά; Ποιοι μαθητές είναι απασχολημένοι και ποιοι τεμπελιάζουν ή παίζουν; Αφιερώστε παραπάνω χρόνο με τις ομάδες που χρειάζονται επιπλέον βοήθεια. Βεβαιωθείτε ότι οι ομάδες που πραγματικά δουλεύουν ανταμείβονται με θετικά σχόλια και κάντε μια επιπλέον προσπάθεια να εστιάσετε την προσοχή της τάξης, στις ομάδες που είναι αποτελεσματικές.

□ Είδη συνεργατικής μάθησης

- Έρευνες απέδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν μια ποικιλία υβριδικών στρατηγικών συνεργατικής μάθησης στις τάξεις τους, παίρνοντας στοιχεία από διαφορετικές στρατηγικές για να μεγιστοποιήσουν την μάθηση.
- Διαπιστώθηκε ότι οι πιο επιτυχείς στρατηγικές περιλάμβαναν υψηλά επίπεδα ατομικής ή ομαδικής ευθύνης.
- Σε αυτήν την ενότητα θα περιγράψουμε διάφορες στρατηγικές συνεργατικής μάθησης

□ Ομαδική εργασία.

- ~~□ Η ομαδική εργασία είναι μια στρατηγική εκπαίδευσης που μέσω της εργασίας που κάνουν μαζί οι μαθητές τροφοδοτεί άλλες στρατηγικές όπως η δασκαλοκεντρική άμεση διδασκαλία ή διδασκαλία με τη μορφή διάλεξης.~~
- Η ομαδική εργασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την διδασκαλία σκοπών χαμηλότερου, αλλά και υψηλότερου επιπέδου.
- Η ομαδική εργασία έχει διάφορες μορφές και εξαρτάται:
- από τους σκοπούς του μαθήματος, το μέγεθος και την σύνθεση της ομάδας, την μαθησιακή εργασία. Η απλούστερη μορφή ομαδικής εργασίας περιλαμβάνει μαθησιακά ζεύγη.

- Πέντε είναι οι παράγοντες που συνεισφέρουν στην αποτελεσματικότητα αυτής της στρατηγικής:
-

- Εκμαιοεί απαντήσεις από όλους τους μαθητές της τάξης και προάγει την ενεργό μάθηση.
- Επειδή αναμένεται ότι κάθε μέλος του ζευγαριού θα συμμετέχει, μειώνει την «τεμπελιά», που αποτελεί συχνό πρόβλημα στις ομαδικές εργασίες.
- Είναι σχετικά εύκολος ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της.
- Βοηθάει τους μαθητές να μεταβούν σε άλλες πιο σύνθετες στρατηγικές ομαδικής εργασίας.

- Καθώς οι μαθητές εργάζονται, ο εκπαιδευτικός ελέγχει την διαδικασία και ενθαρρύνει τους μαθητές να συζητήσουν τους λόγους για τους οποίους οι απαντήσεις είναι σωστές.
- Εάν δεν το κάνουν, τότε ο έλεγχος ανά ζεύγη, δεν διαφέρει και πολύ από τον έλεγχο που κάνει στο πίσω μέρος του βιβλίου του ένας μεμονωμένος μαθητής. Επιπλέον, υπάρχει χρόνος στο τέλος της δραστηριότητας που επιτρέπει σε ολόκληρη την τάξη να συζητήσει θέματα διαφωνίας ή σύγχυσης.

□ Ομαδική διερεύνηση

- Η συνεργατική μάθηση μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για να προωθήσει την μάθηση υψηλότερου επιπέδου. Οι ομαδικές διερευνήσεις τοποθετούν μαζί τους μαθητές σε ομάδες τριών έως έξι ατόμων για να ερευνήσουν ή να λύσουν κάποιο κοινό πρόβλημα.
- Για την ανάπτυξη των ομαδικών σκοπών είναι υπεύθυνοι οι μαθητές, ορίζοντας ατομικές ευθύνες και ολοκληρώνοντας την εργασία.
- Μέσω των κοινών ομαδικών σκοπών ενθαρρύνεται η συνεργασία, και οι βαθμοί αποδίδονται στην συνολική εργασία.

- Οι σχεδιαστές της ομαδικής διερεύνησης (Sharan et al., 1994) προσδιορίζουν στη στρατηγική έξι βήματα:
-
- **Επιλογή θέματος:** Οι μαθητές διαλέγουν θέμα προς διερεύνηση από ένα γενικότερο τομέα.
  - **Ομαδικός σχεδιασμός:** Οι μαθητές, με την βοήθεια του εκπαιδευτικού, σχεδιάζουν το πώς θα συγκεντρώσουν δεδομένα και άλλες μαθησιακές δραστηριότητες, όπως αναζητήσεις στο Διαδίκτυο ή σε βιβλιοθήκες.
  - **Εφαρμογή:** Οι μαθητές εφαρμόζουν το σχέδιο που επινόησαν, χρησιμοποιώντας διαφορετικές στρατηγικές μάθησης και πηγές δεδομένων.
  - **Ανάλυση και σύνθεση:** Οι μαθητές αναλύουν και οργανώνουν τις πληροφορίες που συνέλλεξαν για να τις παρουσιάσουν στις άλλες ομάδες.
  - **Παρουσίαση τελικού προϊόντος:** Οι μαθητές μοιράζονται με τους συμμαθητές τους τις πληροφορίες που συνέλλεξαν.
  - **Αξιολόγηση:** Οι μαθητές συγκρίνουν ευρήματα και οπτικές και συζητούν τις ομοιότητες και τις διαφορές.

- Προκειμένου να διευθετήσουν τη διαφορετικότητα που ενυπάρχει στην τάξη, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι ομάδες είναι ετερογενείς και ότι όλα τα μέλη της ομάδας συνεισφέρουν στο τελικό προϊόν (Cohen, 1998).

□ *Στρατηγική του Παζλ*

- *Το παζλ είναι μια στρατηγική συνεργατικής μάθησης που τοποθετεί τους μαθητές σε μικρές ομάδες για να διερευνήσουν ένα κοινό θέμα (Slavin, 1995).*
- *Το κάθε μέλος της ομάδας να αναλαμβάνει ένα θέμα μέσα στο μεγαλύτερο θέμα. Ο καθένας είναι στην συνέχεια υπεύθυνος για την αναζήτηση και μάθηση του θέματος στο οποίο ειδικεύονται και για την διδασκαλία αυτού του θέματος στα άλλα μέλη της ομάδας.*

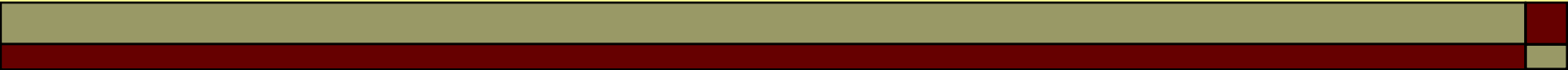
Ομαδοσυνεργατικές στρατηγικές μάθησης

Στρατηγικές

Σκοπός περιεχομένου

Δομή

Διδασκαλία συνομιλήκων	Δεδομένα, δεξιότητες, σκοποί	Εξάσκηση ως συμπλήρωμα στην συνήθη διδασκαλία
Μαθητικές ομάδες Παράκαμψη επιδόσεων	Δεδομένα, δεξιότητες	Ετερογενείς ομάδες που ενισχύονται για την ομαδική επίδοση
Ομαδική διερεύνηση	Ομαδική έρευνα για την επίλυση προβλημάτων	Ανομοιογένεια, δίνεται στις ομάδες εργασία
Παζλ	Ομαδική διερεύνηση ενός ευρύτερου θέματος	Σε κάθε μέλος μιας ομάδας ανατίθεται μια όψη του ευρύτερου θέματος

□ Συνεργατική μάθηση: Ένα εργαλείο που επωφελείται από τη διαφορετικότητα

- Οι άνθρωποι, δυστυχώς, έχουμε την τάση να είμαστε κάπως επιφυλακτικοί απέναντι σε αυτούς που φαίνονται διαφορετικοί ή ενεργούν διαφορετικά από εμάς ή απέναντι σε αυτούς που έχουν διαφορετική προέλευση από τη δική μας. Στο κοινωνικό περιβάλλον η τάση αυτή είναι συνήθης, συμβαίνει επίσης και στα σχολεία.
- Οι μαθητές μιας συγκεκριμένης εθνικής ομάδας, έχουν την τάση να περνούν τον περισσότερο καιρό μαζί, και έτσι δεν μαθαίνουν ότι όλοι μας είμαστε περισσότερο ίδιοι, παρά διαφορετικοί.

□ Ως εκπαιδευτικοί, δεν μπορούμε να απαιτήσουμε την ανοχή, την εμπιστοσύνη και την φιλία μεταξύ μαθητών διαφορετικής προέλευσης. Μπορούμε όμως να τους φέρουμε σε περιστάσεις, όπου η εργασία με τους άλλους επιφέρει θετικά αποτελέσματα και υγιείς σχέσεις (Johnson & Johnson, 1999).

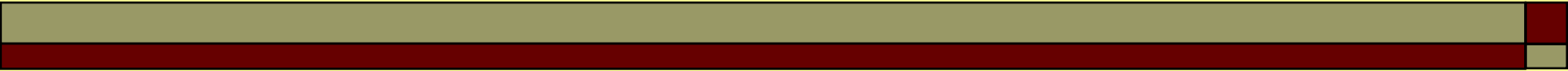
□ Οι μαθητές που εργάζονται μέσα στο πλαίσιο της συνεργατικής ομάδας, βελτιώνουν τις κοινωνικές τους σχέσεις, αυξάνουν την αποδοχή τους για τους μαθητές με ιδιαιτερότητες και αναπτύσσουν φιλίες και θετική συμπεριφορά με άλλους, με τους οποίους διαφέρουν στις επιδόσεις, στην εθνικότητα και το φύλο (Slavin, 1995).

- Μια εκπαιδευτικός ανέφερε αυτήν την επιτυχία...
- Ένα παιδί ειδικής αγωγής της έκτη δημοτικού ήρθε στην τάξη μας, στο τέλος της πέμπτης δημοτικού. Η τάξη στην οποία βρισκόταν είχε αρκετούς μαθητές ειδικής αγωγής. Η μαθήτρια – θα την ονομάσω Άννα- είχε προβλήματα συμπεριφοράς στην προηγούμενη τάξη και θα την απέβαλλαν εξαιτίας της απαράδεκτης συμπεριφοράς της με τους μαθητές.
- Της δώσαμε την ευκαιρία να δοκιμάσει την τάξη μας, χωρίς μαθητές ειδικής αγωγής, όπου τεχνικές συνεργατικής μάθησης εφαρμόζονται σε διάφορα αντικείμενα, όπως στα μαθηματικά.
- Οι καινούριοι συμμαθητές της Άννα την καλωσόρισαν. Την βάλαμε σε μια από της συνεργατικές ομάδες μαθηματικών, και οι μαθητές της έδειξαν το συνηθισμένο πρόγραμμα.

- Η Άννα εργάστηκε με μεγάλη σταθερότητα και μεθοδικότητα προσπαθώντας να προλάβει τους άλλους ακαδημαϊκά και να ενταχθεί κοινωνικά.
- Άρχισε να έχει μεγαλύτερη εκτίμηση για την εμφάνιση της και τις συνήθειές της που αφορούσαν την περιποίησή της.
- Δούλεψα με την Άννα πάνω στις βασικές γνώσεις, προετοιμάζοντας το διαγώνισμα της εβδομάδας.
- Η στάση της απέναντι στην εργασία που κατέβαλλε στο σχολείο και απέναντι στον εαυτό της, άνηθαν κατά το διάστημα που έμεινε στην τάξη μας. (Nancy Chrest, Fifth/Sixth Grade Teacher, George C. Weimer Elementary School, St.Albans, WN, cited in Slavin, 1998, p.42).

□ Τα θετικά αποτελέσματα της συνεργατικής μάθησης για διαφυλετικές και διαπροσωπικές στάσεις, απορρέουν κυρίως από τέσσερις παράγοντες:

- Ευκαιρίες για διαφορετικούς τύπους μαθητών να εργαστούν μαζί σε κοινές εργασίες.
- Ισοτιμία ρόλων για τους συμμετέχοντες
- Ευκαιρία για διαφορετικούς τύπους μαθητών, να μάθουν ο ένας για τον άλλον ως ξεχωριστά πρόσωπα
- Σιωπηρή, αλλά σαφής υποστήριξη της συνεργασίας διαφορετικών μεταξύ τους μαθητών (Slavin, 1998).

-
- Τα θετικά αποτελέσματα της συνεργατικής μάθησης στις σχέσεις της ομάδας, μπορεί να είναι το αποτέλεσμα από τις ευκαιρίες για φιλίες και τη ρήξη των ορίων μεταξύ των ομάδων.
  - Καθώς οι μαθητές εργάζονται μαζί, αναπτύσσουν φιλίες που ξεπερνούν τα όρια ομάδων με βάση τις φυλετικές διαφορές και τις ικανότητες.
  - Για να επιτύχουν αυτά τα θετικά πλεονεκτήματα, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να κάνουν προσεκτικό σχεδιασμό και να τον εφαρμόζουν στρατηγικά (Cohen, 1998).

-
- Η αποτελεσματική αλληλεπίδραση δεν συμβαίνει απλά· πρέπει να σχεδιαστεί και να διδαχθεί.
  - Οι «βοηθητικές συμπεριφορές» θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο μάθησης, κυρίως για μια μειοψηφία μαθητών που είναι συχνά διστακτικοί στο να αναζητήσουν και να δώσουν βοήθεια.
  - Οι οδηγίες για τις βοηθητικές δεξιότητες αλληλεπίδρασης περιλαμβάνουν:

- *Το να ακούν και να κάνουν ερωτήσεις:* Πρέπει οι μαθητές να ενθαρρύνονται να εκφράζουν αυτό που αντιλήφθηκαν και να ακούν τις ιδέες των άλλων, χωρίς να ασκούν κριτική.
-

- *Το να ελέγχουν την κατανόηση:* Να αναζητούν τις διευκρινήσεις, όταν οι απαντήσεις δεν είναι ολοκληρωμένες.

- *Το να παραμένουν στο θέμα:* Να βεβαιωθούν ότι η συζήτηση παραμένει στο ίδιο θέμα και ότι πραγματοποιείται στα χρονικά όρια που έχουν καθοριστεί.

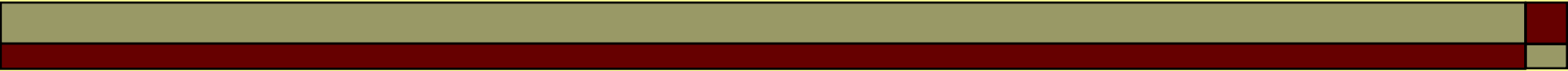
- *Συναισθηματική υποστήριξη:* Το να εκφράζονται υποστηρικτικά σχόλια σε μια λάθος απάντηση (π.χ. «Εντάξει. Ούτε και εγώ τα καταφέρνω με την πρώτη.») (Kagan, 1999· Webb & Farivar, 1994).

❑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

- ❑ Οι στρατηγικές συζήτησης είναι αρκετά διαφορετικές, και όσον αφορά τους σκοπούς, αλλά και τις διαδικασίες

-
- ❑ Χρησιμοποιούνται για να επιτευχθούν σημαντικοί σκοποί της τάξης, όπως είναι η μάθηση:

1. Της κατανόησης των συνδέσεων και των σχέσεων μεταξύ ιδεών
2. Του να ακούει κάποιος ενεργητικά
3. Του να αναπτύσσει κανείς ηγετικές δεξιότητες
4. Του να μπορεί να συνοψίζει τις γνώμες των ομάδων
5. Του να αναπτύξει δεξιότητες αυτοκαθοδηγούμενης μάθησης
6. Του να αναπτύξει την ανάλυση, την σύνθεση και ικανότητες αξιολόγησης.
7. Της επίτευξης γενικής ομοφωνίας
8. Του να μπορεί να χειριστεί κανείς μια συζήτηση, αλλά και τη διαφορά απόψεων.

□ Οι μαθητές μαθαίνουν αυτές τις δεξιότητες, συμμετέχοντας ενεργά μέσα σε συζητήσεις στην τάξη.

- Στις συζητήσεις, ο εκπαιδευτικός γίνεται λιγότερο καθοδηγητής της μάθησης και περισσότερο ένας διευκολυντής.
- Από πολλές απόψεις αυτός ο ρόλος είναι δυσκολότερος, γιατί ο εκπαιδευτικός έχει λιγότερο έλεγχο της πορείας και του ρυθμού του μαθήματος.
- Ωστόσο, ο ρόλος του εκπαιδευτικού παραμένει καθοριστικός, γιατί πρέπει να εξασφαλίσει την προώθηση της μάθησης μέσα από την αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή ιδεών των μαθητών.

-
- Το βασικότερο στον σχεδιασμό και την εφαρμογή των μαθημάτων συζήτησης είναι η οργάνωση. Είναι πραγματικά κρίσιμης σημασίας η προσεκτική οργάνωση της δραστηριότητας, διαφορετικά θα καταλήξει στην καλύτερη περίπτωση να μη διασφαλίζει τη μάθηση ή στην χειρότερη περίπτωση σε χάος.
  - Όταν σχεδιάζεται μια δραστηριότητα συζήτησης, πρέπει να ληφθούν πέντε σημαντικές αποφάσεις:
  - Πρώτον, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να εξετάσει προσεκτικά τους σκοπούς. Μαζί με τους σκοπούς περιεχομένου, οι σκοποί στις συζητήσεις περιλαμβάνουν την κατάκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων επικοινωνίας.

- Δεύτερον, ο εκπαιδευτικός πρέπει να αποφασίσει αν η δραστηριότητα θα εφαρμοστεί καλύτερα σε μια μεγάλη ομάδα, σε μια συζήτηση που κατευθύνεται από τον εκπαιδευτικό ή σε μια μικρή ομάδα, με μια δραστηριότητα που κατευθύνεται από τους μαθητές.
- Τρίτον, ο εκπαιδευτικός πρέπει να λάβει υπόψη του το υπόβαθρο και την εμπειρία των μαθητών. Οι μικροί σε ηλικία μαθητές και αυτοί που δεν έχουν εμπειρία, χρειάζονται δομή με τη μορφή των άμεσων οδηγιών, μια σχετικά εύκολη εργασία, και λίγο χρόνο.
- Καθώς αποκτούν περισσότερη εμπειρία, μπορούν να πάρουν από μόνοι τους περισσότερες πρωτοβουλίες.

- Τέταρτο, η συζήτηση θα πρέπει να καταλήξει σε ένα συγκεκριμένο προϊόν, όπως μια περίληψη, έναν κατάλογο, ~~μια σειρά συμπερασμάτων ή κάτι συγκεκριμένο που να μπορεί να παρουσιαστεί στην τάξη.~~
- Τέλος, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αναλογιστεί το χρόνο που έδωσε για την δραστηριότητα. Όλοι έχουμε βιώσει την εμπειρία να είμαστε σε μια ομάδα και να συζητάμε το θέμα μας για μια μικρή χρονική περίοδο, ενώ μετά να μιλάμε για όλα τα άλλα θέματα, από τους φίλους μας μέχρι τον καιρό.
- Η τάση αυτή του να ξεφεύγουμε από το θέμα είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στις μικρές ομάδες. Μπορεί να λυθεί δίνοντας το βάρος σε συγκεκριμένα προϊόντα και συγκεκριμένες χρονικές περιόδους.

□ Εφαρμογή

- Στην εφαρμογή των στρατηγικών συζήτησης, ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί τα σχέδια μαθήματος για να υπάρξει δομή και χρησιμοποιεί τις ερωτήσεις για να οδηγήσει τους μαθητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

- Σχέδιο μαθήματος που παρουσιάζει μια στρατηγική συζήτησης.

Ενότητα: Το εκτελεστικό Τμήμα της Κυβέρνησης

- **Σκοπός:** Οι μαθητές στο μάθημα της Αμερικανικής Ιστορίας να κατανοήσουν την σχέση μεταξύ των συμπερασμάτων και των αποδείξεων, ώστε όταν τους δοθεί ένα θέμα να μπορέσουν να πάρουν μια θέση και να την υποστηρίξουν με επιχειρήματα.
- Οι μαθητές να κατανοήσουν τους ηγετικούς ρόλους, ώστε όταν βρεθούν σε μια ηγετική θέση, να μπορέσουν να βοηθήσουν την ομάδα να επιτύχει τον σκοπό της.
- Οι μαθητές να κατανοήσουν την ομαδική συναίνεση, ώστε όταν τους δοθεί ένα θέμα να μπορέσουν να καταλήξουν σε μια συναίνεση.
- **Συλλογιστική:** Η ικανότητα στήριξης συμπερασμάτων με αποδείξεις είναι σημαντική στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ανάλυσης, σύνθεσης και αξιολόγησης. Η ηγετικότητα και η ικανότητα να επιτυγχάνεται ομαδική συναίνεση, είναι σημαντικές δεξιότητες.
- **Περιεχόμενο:** Μόνο σε περίπτωση εθνικής κρίσης, ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών μπορεί να πάρει εκτελεστικές αποφάσεις χωρίς την έγκριση του Κογκρέσου.
- Το πότε υπάρχει εθνική κρίση είναι θέμα αμφιλεγόμενο και ανοιχτό προς συζήτηση.

□ Διαδικασίες:

- Παρουσιάστε το θέμα του δικαιώματος του Προέδρου να παίρνει εκτελεστικές αποφάσεις χωρίς την έγκριση του Κογκρέσου.
- Δείξτε μια ταινία που να παρουσιάζει και τις δύο θέσεις.
- Βάλτε τους μαθητές να αναγνωρίσουν τις θέσεις μέσα στην ταινία και να δώσουν ένα μόνο στοιχείο που να στηρίζει κάθε θέση.
- Βάλτε τους μαθητές σε ομάδες και δώστε τους την παρακάτω εργασία:
- Πάρτε μια θέση πάνω στο θέμα και στηρίξτε την
- Κάντε μια περίληψη των πληροφοριών, έτσι ώστε να μπορεί να παρουσιαστεί στην τάξη.
- Καταλήξτε σε μια ομαδική συναίνεση. Εάν είναι αδύνατον, προετοιμάστε και μια δήλωση που να αντιπροσωπεύει την μειοψηφία.
- Ελέγξτε τις ομάδες για να δείτε αν καταλήγουν σε συναίνεση
- Βάλτε την τάξη να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της.
- **Υλικό:** Ταινία που να παρουσιάζει το θέμα των εκτελεστικών εντολών του Προέδρου
- **Αξιολόγηση:** Βάλτε τους μαθητές να σας παραδώσουν εργασίες που να περιλαμβάνουν μια θέση, επιχειρήματα υπέρ αυτής και μια περίληψη.

□ ΜΑΘΗΣΗ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΝΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

,

- Η μάθηση που βασίζεται στην επεξεργασία ενός προβλήματος, όπως υπαινίσσεται και ο ίδιος ο όρος, χρησιμοποιεί ένα πρόβλημα σαν σημείο εστίασης για τη διερεύνηση και αναζήτηση από το μαθητή.
- Αυτό που είναι κοινό σε αυτές τις στρατηγικές, είναι η ενεργός συμμετοχή των μαθητών οι οποίοι επιχειρούν να λύσουν κάποιο πρόβλημα ή να απαντήσουν κάποιες ερωτήσεις.

- Οι στρατηγικές που βασίζονται στην επεξεργασία κάποιου προβλήματος έχουν τα παρακάτω κοινά χαρακτηριστικά:
- ~~□ Το μάθημα ξεκινάει με ένα πρόβλημα ή μια ερώτηση που λειτουργεί ως εστιακό σημείο για τις προσπάθειες έρευνας των μαθητών (Duffy & Cunningham, 1996· Grabinger, 1996).~~
- Στο μάθημα «των μέσων επικοινωνίας», οι ερωτήσεις σχετικά με τον τύπο, τη διάρκεια και την συχνότητα των διαφημίσεων, παρείχαν το σημείο επικέντρωσης για τις έρευνες των μαθητών.
- Οι μαθητές αναλαμβάνουν την κύρια ευθύνη για την διερεύνηση του προβλήματος και την διατύπωση ερωτημάτων (Lohman & Finkelstein, 2000· Slavin et al., 1994).
- Η ευθύνη αυτή είναι σημαντική τόσο μαθησιακά, όσο και από πλευράς παρώθησης, γιατί οι μαθητές μαθαίνουν κυριολεκτικά μέσα από τη δράση (Pintrich & Schunk, 2002).
- Στην μάθηση που βασίζεται στην επεξεργασία προβλήματος, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι κυρίως διευκολυντικός (Mergendoller, Bellisimo, & Maxwell, 2000· Stepien & Gallagher, 1993). Σε αντίθεση με τα περισσότερα μοντέλα που βασίζονται στο περιεχόμενο, στα οποία ο εκπαιδευτικός μεταδίδει ενεργά την πληροφορία, η μάθηση που βασίζεται στην επεξεργασία ενός προβλήματος απαιτεί από τον εκπαιδευτικό να βοηθήσει πιο έμμεσα θέτοντας προβλήματα ή ερωτήματα και κάνοντας βοηθητικές, διερευνητικές ερωτήσεις.

□ Σκοποί

- ~~□ Τα μαθήματα που βασίζονται στην επεξεργασία ενός προβλήματος έχουν τρεις αλληλένδετους σκοπούς.~~
- Ένας είναι να αναπτύξουν την κατανόηση και την ικανότητα των μαθητών να διερευνούν συστηματικά ένα ερώτημα ή ένα πρόβλημα.
- Ένας δεύτερος σκοπός είναι η ανάπτυξη της αυτοκαθοδηγούμενης μάθησης. Οι μαθητές, αναλαμβάνοντας την ευθύνη για τις δικές τους διερευνήσεις, μαθαίνουν να ρυθμίζουν και να ελέγχουν τη δική τους μάθηση.

- Ένας τρίτος, αλλά λιγότερο σημαντικός σκοπός είναι η κατάκτηση του περιεχομένου.

-
- Ένα μεγάλο μέρος του περιεχομένου που οι μαθητές μαθαίνουν στα μαθήματα, υπονοείται και γίνεται τυχαία, γιατί ούτε ο εκπαιδευτικός, ούτε ο μαθητής γνωρίζουν τι ακριβώς θα διερευνήσουν.

- Εξαιτίας αυτού, οι στρατηγικές που βασίζονται στην επεξεργασία ενός προβλήματος μπορεί να είναι λιγότερο αποτελεσματικές για τη διδασκαλία περιεχομένου, από ότι οι περισσότερο δασκαλοκεντρικές στρατηγικές.

- Ωστόσο, υπάρχουν αποδείξεις ότι οι πληροφορίες που μαθαίνονται με αυτόν τον τρόπο, διατηρούνται για περισσότερο καιρό και μεταδίδονται καλύτερα .

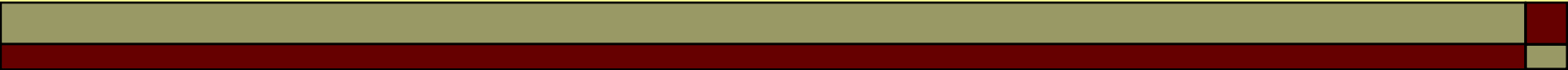
- Ο Dewey θεωρούσε ότι τα παιδιά είναι κοινωνικά ενεργοί εκπαιδευόμενοι, που μαθαίνουν ανακαλύπτοντας το περιβάλλον τους (Dewey, 1910). Το σχολείο θα πρέπει να εκμεταλλευτεί αυτή την φυσική περιέργεια, φέρνοντας τον έξω κόσμο μέσα στις τάξεις και κάνοντάς τον διαθέσιμο και προσιτό προς μελέτη.
- Ο Dewey θεωρούσε ότι η γνώση που μαθαίνουν οι μαθητές δεν θα πρέπει να είναι μια άψυχη πληροφορία που βρέθηκε ή παραδόθηκε σε μια διάλεξη. Αντιθέτως, η γνώση γίνεται χρήσιμη και ζωντανή όταν εφαρμόζεται για την λύση ενός προβλήματος.
- Η θεωρία του Dewey είχε μεγάλη επίδραση στο προοδευτικό κίνημα εκπαίδευσης στις Ηνωμένες Πολιτείες και συνεχίζει να είναι αισθητή σε τομείς όπως η μάθηση που βασίζεται στα projects, στις θεματικές ενότητες και στη διαθεματική διδασκαλία.

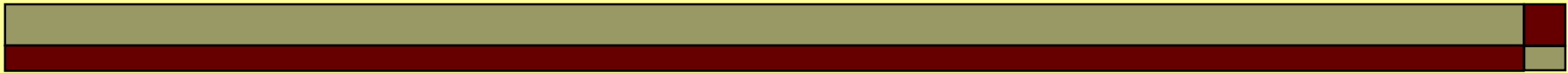
□ Έρευνα

- Η έρευνα είναι μια διαδικασία απάντησης ερωτημάτων και επίλυσης προβλημάτων που βασίζεται στη λογική εξέταση γεγονότων και παρατηρήσεων .
- Οι στρατηγικές έρευνας χρησιμοποιούν αυτές τις διαδικασίες για να διδάξουν το περιεχόμενο και να βοηθήσουν τους μαθητές να σκέφτονται με αναλυτικό τρόπο.
- Η διδασκαλία έρευνας αρχίζει δίνοντας στους μαθητές προβλήματα σχετικού περιεχομένου που χρησιμεύουν σαν στόχος για τις διαδικασίες έρευνας της τάξης.

-
-
- Όταν υπάρχει ένα πρόβλημα, οι μαθητές διατυπώνουν υποθέσεις και επιχειρούν λύσεις για το πρόβλημα, συγκεντρώνουν δεδομένα που σχετίζονται με αυτές τις υποθέσεις και αξιολογούν αυτά τα δεδομένα για να καταλήξουν σε ένα συμπέρασμα.
  - Μέσω των μαθημάτων έρευνας, μαθαίνουν το περιεχόμενο που σχετίζεται με το πρόβλημα και τη στρατηγική για τη μελλοντική επίλυση των προβλημάτων.

Ωρα ημέρας	Είδος προγράμματος	Διαφημιζόμενο προϊόν	Μέγεθος διαφημίσεων	Διακοπές για διαφημίσεις
πρωί	κινούμενα	δημητριακά	20 δευτ/τα	10 λεπτά
	σχέδια	παιχνίδια	30 δευτ/τα	10 λεπτά
			45 δευτ/τα	
μεσημέρι	σήριαλ	απορρυπαντικά	20 δευτ/τα	10 λεπτά
	talk shows	φαγητό	30 δευτ/τα	8 λεπτά
		οικιακά	45 δευτ/τα	
		προϊόντα		
βράδυ	κωμικά σήριαλ	σνακ	25 δευτ/τα	15 λεπτά
	ειδικές σειρές	μπύρα	35 δευτ/τα	12 λεπτά
	ταινίες	αυτοκίνητα	45 δευτ/τα	

- Ένα μάθημα διερεύνησης έχει τέσσερα μέρη
- Στο πρώτο, ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει ένα πρόβλημα στην τάξη. Η εκπαιδευτικός ξεκίνησε αυτήν την φάση ρωτώντας τους μαθητές, πώς η διαφήμιση λειτουργεί στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.
- Οι υποθέσεις διαμορφώνονται στο δεύτερο μέρος της δραστηριότητας.
- Στην τρίτη φάση, τα δεδομένα συγκεντρώνονται για να στηρίξουν την εγκυρότητα των υποθέσεων. Οι μαθητές συγκέντρωσαν δεδομένα βλέποντας τηλεόραση, και σημειώνοντας τη διάρκεια και το είδος των διαφημίσεων που προέκυπταν.
- Στην τελική φάση μιας δραστηριότητας διερεύνησης, αναλύονται οι υποθέσεις, χρησιμοποιώντας τα δεδομένα.

-
- Η διερεύνηση είναι ένας εξαιρετικός τρόπος βοήθειας των μαθητών να εξασκήσουν δεξιότητες υψηλής νόησης .
  - Ένας τρίτος λόγος υπέρ της χρήσεως διερεύνησης είναι ότι παρέχει εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας περιεχομένου σε μαθητές που μπορεί να έχουν κουραστεί από τεχνικές που προσανατολίζονται περισσότερο προς τον εκπαιδευτικό ή κατευθύνονται από αυτόν.
  - Επειδή οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά σε κάθε φάση, οι δραστηριότητες διερεύνησης μπορεί να είναι μια παρωθητική εναλλακτική σε άλλες προσεγγίσεις.

Σχεδιασμός μαθημάτων διερεύνησης

**Μαθητές
(με την καθοδήγηση
του εκπαιδευτικού)**

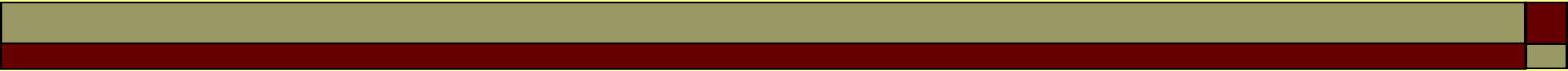
1.Ορισμός προβλήματος

2.Διατύπωση υποθέσεων

3.Συγκέντρωση δεδομένων

**4.Ανάλυση δεδομένων και
διαμόρφωση συμπεράσματος**

- ' Το μάθημα διερεύνησης είναι συνέπεια μιας ερώτησης ή ενός προβλήματος που προέκυψε από ένα προηγούμενο μάθημα. Αυτός είναι ένας ιδιαίτερα αποτελεσματικός τρόπος για να ξεκινήσει ένα μάθημα διερεύνησης για δύο λόγους.
- Πρώτον γιατί οι μαθητές βλέπουν το μάθημα ως μια χρήσιμη απάντηση σε μια ανάγκη και όχι ως ένα τεχνητό θέμα που επέβαλε ο εκπαιδευτικός.
- Επίσης, οι μαθητές μπορούν να δουν τη χρησιμότητα της διαδικασίας διερεύνησης στην επίλυση προβλημάτων που συναντούν στον κόσμο τους, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα μετάδοσης.
- Ωστόσο συχνά, τα μαθήματα διερεύνησης δεν προκύπτουν με φυσικό τρόπο από προβλήματα που συναντιούνται στην τάξη. Ένας εκπαιδευτικός μπορεί να έχει ένα συγκεκριμένο θέμα που θα πρέπει να μάθουν οι μαθητές.

-
-
- Σε περιπτώσεις σαν και αυτές ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αναγνωρίσει τις ευκαιρίες, όπου οι δραστηριότητες είναι ωφέλιμες και να δομήσει αποτελεσματικά το περιεχόμενο.
  - Το μάθημα για τη διαφήμιση εστίασε στους παράγοντες που επηρέασαν το περιεχόμενο των τηλεοπτικών διαφημίσεων.

Μοντέλο επίλυσης προβλημάτων

- Αναγνώριση του προβλήματος
- Παρουσίαση του προβλήματος
- Επιλογή της στρατηγικής
- Εκτέλεση της στρατηγικής
- Αξιολόγηση αποτελεσμάτων

- Η επίλυση προβλημάτων είναι μια στρατηγική διδασκαλίας που βασίζεται στην επεξεργασία ενός προβλήματος, με την οποία οι εκπαιδευτικοί βοηθούν τους μαθητές να μάθουν να λύνουν προβλήματα, μέσω βιωματικών μαθησιακών εμπειριών.

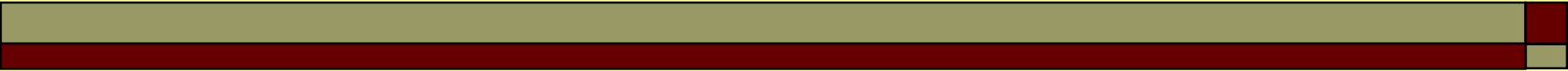
- Η Τεχνολογία στην τάξη: Βελτίωση της διδασκαλίας
- Η τεχνολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να βελτιωθεί η διδασκαλία μάθησης με τέσσερις τρόπους:
- Αναπαραστάσεις υψηλού επιπέδου - η τεχνολογία παρέχει ένα μηχανισμό στους εκπαιδευτικούς για να φέρουν φωτογραφίες, ταινίες και άλλες παρουσιάσεις του περιεχομένου στην τάξη.
- Προσομοιώσεις – η τεχνολογία δίνει την δυνατότητα στους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά σε δραστηριότητες που αλλιώς δεν θα ήταν σωματικά εφικτές.
- Ευκαιρίες για εξάσκηση με ποιοτική ανατροφοδότηση – η τεχνολογία παρέχει στους εκπαιδευόμενους ευκαιρίες να εξασκήσουν δεξιότητες και να λάβουν άμεση και αντίστοιχη ανατροφοδότηση σχετικά με την επίδοσή τους.
- Επίλυση προβλημάτων - η τεχνολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να θέσει ρεαλιστικά προβλήματα τα οποία οι μαθητές θα πρέπει να επιλύσουν.

Κάποιες συμπερασματικές σκέψεις...

Κυρίες και Κύριοι συνάδελφοι!

- **Χρειαζόμαστε επαναπροσδιορισμό της προβληματικής του σύγχρονου σχολείου και σύνδεση της ρητορικής με τη διδακτική έκφραση, ώστε να μπορέσει να αναπτύξει τον ολοκληρωμένο και αυτόνομο δημοκρατικό πολίτη,**
- **που θα αισθάνεται και θα λειτουργεί ως συνυπάρχων και θα είναι ικανός, όχι μόνο να ανταποκρίνεται δημιουργικά και με αποτελεσματικότητα στις προκλήσεις των ραγδαίων και απρόβλεπτων εξελίξεων της πολυπολιτισμικής κοινωνίας που ζούμε,**
- **αλλά και να δρα ατομικά και συλλογικά στη διαμόρφωση του κοινωνικού γίνεσθαι...**

Και το ερώτημα, το οποίο παραμένει σε πρακτικό επίπεδο, είναι... αν το κοινωνικοπολιτικό σύστημα τελικά... θα μπορέσει έγκαιρα να αναγνωρίσει τη ζωτική αναγκαιότητα όλων αυτών των απαραίτητων αλλαγών...

...Όπως και να έχει, ωστόσο, εμείς θα είμαστε εδώ, στις Θερμοπύλες, για να υποστηρίξουμε τις θέσεις μας, μάχιμοι και ρομαντικοί...!

*Στην εποχή της μετανεωτερικότητας...
χρειαζόμαστε τη νοσταλγία ενός
ουτοπικού
οράματος...*

**ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΑΣ!!!**

